

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

י"ל ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א וע"י קרן ברכה ומוטי זיסר

גליון מס' 162

מסכת בבא בתרא ק"ב-ק"ח

בס"ד, כ' תמוז תשס"ב

השבוע בגליון

■ ירושה - העברת הבעלות על ממון הירושה כיצד?
■ המקום קרן צדקה, בנו יורש את זכותו
■ להחליט על חלוקת הכספים?
■ איך יורשים חשבון בנק מלא וגדוש

■ התנאים ההכרחיים לתקינותו של גורל
■ לשונות וכינויים חריפים של גדולי ישראל
■ מצות הירושה - מה?

■ השימוש במצבה - מותר או אסור ומדוע?
■ כוס הכסף שהוגרל מספר פעמים ביום הפורים
■ גורל עם שני פתקאות "מזל טוב" ואחד עשר
■ פתקים במקום שנים עשר

דבר העורך

מאור שבתורה

השבוע הונח מכתב מרגש על שולחן המערכת, הנושא בחובו סיפור מעניין בקשר לדף היומי, והברכה הרבה הנובעת מן הקביעות וההתמדה בהשתתפות בו. הכותב, הרב אבנר פנוש שליט"א מאשדוד, מעיד על עצמו כי התרגש מאד מן הסיפור המרתק שמסר בדרשה שנשא הרה"ג ר' ראובן קרלינשטיין שליט"א, וכה דבריו:

בני זוג המנוגרים בגבעתיים, הוזמנו על ידי ידידים שחזרו לדרך היהדות להשתתף בסמינר שנערך ביוזמת ארגון העוסק בתחום הפצת היהדות לכל שכבות העם. תוכן ההרצאות והשיחות אשר הושמעו במהלך ימי הסמינר, חלחלו בנפשה של האשה, ובהשפעתם היא החליטה להתחיל בתהליך שיבה אל המקורות. בעלה, איש טוב לב, סייע בידיה ככל יכולתו, אף שהוא לא החליט לשנות את דרכיו, וגישתו אל החיים לא השתנתה במאומה.

חלפו עברי להם ימי קץ וחורף. המטבח שבבית בני הזוג אשר בגבעתיים הוכשר זה מכבר על ידי צוות מתנדבים מנצרים, והבית החל לובש גוון יהודי עם ניחוח מסורתי בדמות נרות שבת, קידוש שנערך על ידי עקרת הבית, וסממנים נוספים המאפיינים בתים יהודיים. הבעל, היה מוכן להקשיב לקידוש מפי רעייתו, ואף לסייע לה בדרכה החדשה. הוא עצמו, לא היה מוכן לעשות, ואף לא לשמוע מאומה על דת ועל יהדות.

בחול המועד סוכות תשס"א, ביקשה האשה לבקר בבית משפחה דתית אשר סייעה לה רבות בדרכה החדשה, והבעל כתמיד נכון, לסייע לה מן הצד, ולנסוע איתה בצוותא לבקר בביתם, מדוע לא?

ישבו בני הזוג בעניינים בסוכת מארחיהם, כאשר לפתע המארח הצעיר בשעונו, והתנצל על כך שעליו לקטוע את ישיבתם בצוותא מפאת זמנו הקרב ובה של שיעור הדף היומי אשר הוא משתתף בו בקביעות מדי יום. כרבים וטובים מלומדי הדף היומי, לא וויתר יהודי זה על השיעור גם בימי חג ומועד, ביום כיפור, בפורים, במוצאי תשעה באב ועוד. "אם אתה רוצה בכך" פנה אליו המארח, "אשמח אם תצטרף אלי לשיעור. תבוא, תשמע שיעור מעניין".

האורח הסכים על אתר. כאדם משכיל ותרבותי הוא ראה בהזדמנות לשיעור בתלמוד הבבלי אתגר אינטלקטואלי מעניין, שעשוי להרחיב את אופקיו ולהעניק לו מימד נוסף על חיי הרוח היהודיים בכלל ועל תחום עיסוקם העיקרי של שומרי התורה והמצוות אשר אשתו הצטרפה אליהם לאחרונה, בפרט.

"הם הלכו יחדיו לשיעור", כותב הרב אבנר פנוש

דף קא"א אי לבראי, הא קמיתדשי להו

השימוש במצבה - מותר או אסור ומדוע?

"קבר בניין", שהוא המבנה אשר נועד להגן על גופת הנפטר, אסור בהנאה מן התורה לדעת רוב הפוסקים. איסור זה הוביל למחלוקת ראשונים, אשר ממנה התפתח פולמוס בין פוסקים מאוחרים יותר, לגבי השימוש במצבה, שהיא האבן השוכבת מעל גבי הקבר. המותר הדבר, או אסור ומדוע.

לדעת הרא"ש, מותר לשבת על מצבה, משום שתפקידה אינו להגן על המת, אלא לשמש כציון לעוברי דרכים, שלא יפסעו עליו. לפיכך, אין המצבה כי אם שלט ואין כל עילה לאסור את השימוש בה (עיי' ברשב"א שהתיר מטעם אחר). אולם, בעל ה"אור זרוע" חולק עליו וסובר, שאסור לשבת על המצבה (עיי' רמ"א יו"ד סי' שס"ד סעי' א').

בסוגייתנו אומר הרשב"ם (ד"ה "הא קמיתדשי"), שמותר לפסוע באופן ארעי על קברים אשר נחצבו במערות. ה"ט"ז (יו"ד סי' שס"ד ס"ק א') מצטט את דבריו ומבקש להוכיח, כי לדעת הרשב"ם המצבה מותרת בהנאה, שאם לא כן, היה עליו לשלול את היתר הפסיעה הארעית על גבי הקברים. אלא, שפוסקים רבים התקשו להבין את דברי ה"ט"ז, שכן, מערת קבר, כלל אינה נאסרת בהנאה, משום שהיא "קרקע עולם". מה שאין כן "בנין קבר", שנבנה מאבנים ומעפר שהיו תלושים מן הקרקע. מעתה, אין להקיש מדברי הרשב"ם שהתייחס למערות קבורה אשר בהן אין כל איסור הנאה.

שני טעמים לאיסור השימוש במצבה: בעל שו"ת "יד אליהו" (סי' צ"ד) מצוטט על ידי פוסקים רבים כמי שקבע שיש לאסור את השימוש במצבה משני טעמים: **א.** מצבה אסורה בהנאה. **ב.** משום כבוד המת. שני טעמים אלו אינם חופפים כלל ועיקר. עיון קל יבהיר, כי יש צורך בשניהם, משום שכל אחד מהם לבדו אינו שולל את כל אפשרויות השימוש במצבה. שהנה, כאשר אדם מבקש לדרוך על מצבה העומדת בדרכו, לא נוכל לאסור זאת עליו משום איסור ההנאה מן המצבה, שהרי מעשהו אינו נחשב כהנאה ממנה, מאחר שעדיף היה לו שמצבה זו כלל לא תעמוד בדרכו. כאן, זקוקים אנו לטעם השני כדי לחסום את דרכו של המבקש לפסוע על המצבה, שהרי יש בכך משום זלזול בכבוד המת. מאידך גיסא, כאשר מאן דהוא יבקש להשתמש במצבה לצורך מצווה, אין הטעם השני עומד בדרכו, שהרי כבוד המת נדחה מפני צורך מצווה כמבואר בגמרא (ברכות י"ב). כאן, נמנע ממנו לעשות כן משום שאיסור ההנאה מן המצבה הוא מן התורה, ואיסור זה אינו נדחה מפני צורך מצווה (עיי' "פתחי תשובה" שם ס"ק ב' ובי"ערוך השולחן" שם סעי' י"א. עיי' גשר החיים פ' כ"ז סי' ג' ס"ק ח').

דף ק"ב עלה הגורל לאחד

גביע הכסף שהוגרל מספר פעמים ביום הפורים לפני כ 320 שנה

בסוגייתנו מבואר, כי יש תוקף לחלוקת ירושה על ידי הפלת גורל, אשר על פיו נקבעת נחלתו של כל אחד מן האחים. רב אשי מבאר, כי תוקפו ההלכתי של הגורל נובע מחמת רצון כל השותפים לו לקבוע על פיו את עסקי הממון ביניהם, ו"גמירות דעת" זו מעניקה לו את סמכותו. בעזרת ה' בעוד שבועיים נעסוק בכך בהרחבה, אם דעתו של רב אשי נותרה להלכה, ואם הגורל עצמו אכן מקנה את החפץ לזוכה בו. בשורות הבאות נעסוק בגורל מעניין שנערך בבית הסמוך לביתו של בעל ה"חוות יאיר".

בעיצומו של יום הפורים, לפני כשלוש מאות ועשרים שנה, הסבו תריסר יהודים המשך בעמדם הבא

לעילוי נשמת

הרה"ח ר' **משה יצחק זיסר** ז"ל ב"ר אהרן שרגא ז"ל ממייסדי ומקימי בית המדרש סוכטשוב בני - ברק נלב"ע כ' תמוז תשנ"ז
ת.נ.צ.ב.ה. הונצח ע"י המשפחה שיחיו

נשמת אדם

לעילוי נשמת מרת **דבורה וידבסקי** ע"ה ב"ר אברהם וסרצוג ז"ל נלב"ע כ"ג תמוז תש"ס
ת.נ.צ.ב.ה. הונצחה ע"י בני המשפחה שיחיו

נר ה'

לעילוי נשמת הרה"ר **שלמה זבולון בן דוד** ז"ל ב"ר יעקב צבי ובת שבע ז"ל נלב"ע כ"ב תמוז תשנ"ו
ת.נ.צ.ב.ה. הונצח ע"י המשפחה שיחיו ירושלים

שמחים ועלולים בסעודת פורים משותפת. כטוב לבס ביין, ערכו הגרלה ביניהם על גביע כסף גדול ומהודר. כל משותף בהגרלה השליש דמי השתתפות כנדרש, כל שם משמות שנים עשר שמות המשתתפים נרשם על פתק נפרד, והפתקים כולם הונחו בקופסה אחת. בקופסה נפרדת הושמו שנים עשר פתקים אחרים, אשר על אחד מהם בלבד נכתב "מזל טוב". בהוראת המשתתפים, ניגש ילד קטן והוציא פתק אחד מקופסת השמות, ופתק נוסף מקופסת ה"מזל טוב" - הפתק חלק. לא זכה. שוב הוציא פתק מכל קופסה, ועתה, "מזל טוב". בעל השם השני זכה בגביע הנכסף.

שני פתקי "מזל טוב": המסובים התפלאו על העובדה שהפתק הזוכה עלה כה מהר בגורל והחליטו לבדוק את שאר הפתקים. לתדהמתם התברר להם, כי חלה טעות ועל שני פתקים נרשמו המילים "מזל טוב"... כעת פרץ ויכוח בין המסובים. הזוכה טען, כי מזלו גרם לו לזכות, ואף לו היה רק פתק "מזל טוב" אחד בלבד, גם אז היה הוא הזוכה. אולם, יתר המשתתפים בהגרלה טענו, כי היא לא היתה תקינה ויש לבטלה. הצדדים פנו אל הגאון רבי יאיר חיים בכרך זצ"ל בעל "חוות יאיר", שישיב בבית סמוך, והוא הורה להם לערוך הגרלה חוזרת.

11 פתקים במקום 12: בהגרלה החוזרת, זכה אדם אחר, אבל שוב בלבול: אחד מן המשתתפים, פתח את יתר הפתקים, והנה - שוד ושבר. התברר, כי בקופסת השמות הונחו אחד עשר פתקים בלבד... שוב עמדו בני החבורה ובקשו לבטל את תוצאות ההגרלה, אך הזוכה בגביע התנגד לכך בטענה הבאה: החסרת פתק אחד הלא הגדילה את סיכויי הזכיה של אחד עשר הפתקים הנותנים. נמצא, שאין לי דין ודברים אלא עם זה ששמו נפקד מההגרלה. הנה, אנוכי מתפשר עמו, ואתן לו שליש משווי זכייתי!...

חזרו המשתתפים ופנו שוב אל הגאון בעל ה"חוות יאיר", שהרהר בדבר ופסק, אף אם הצעת הפשרה תתקבל, זכאים שאר המשתתפים לדרוש את ביטול ההגרלה. את המקור להכרעתו (שו"ת סי' ס"א) הוא מוצא בסוגייתנו, בה מסופר על שני אחים שחלקו שלושה שדות בגורל, כאשר כל אחד מהם נטל שדה אחד ואת השדה הנוסף חילקו ביניהם לשני חלקים שווים. לאחר חלוקת השדות התברר, כי קיים אח נוסף, שלא היה ידוע עליו עד כה. לפיכך, נערכה הגרלה חדשה ובה האח החדש זכה בשדה השלישי אותו חילקו שני האחים ביניהם לפני כן. האם כל אחד משני האחים הראשונים זכאי להמשיך ולהחזיק בשדה שהוא זכה בו על פי הגורל הקודם, או שמא זכאים הם לדרוש הגרלה חדשה? לדעת בעל התוספות (ד"ה "ושמואל אמר"), בזאת חלוקים רב ושמואל בסוגייתנו, והלכה כרב, שההגרלה הראשונה בטלה לגמרי! צא ולמד מכאן, כי **גורל שאינו הוגן, אינו כלום.**

התנאים ההכרחיים לתקינותו של גורל: ההסבר לכך, נוקט בעל ה"חוות יאיר", הוא משום שגורל חייב להיות מסור בידי שמים בלבד בלא שום תחבולות אנוש, קלקול או שגגה, רק כאשר הגורל נערך כהוגן, פועלת בו ההשגחה העליונה. אפילו, מסיים בעל ה"חוות יאיר" ואומר, אם בטעות היו מניחים שלושה עשר פתקים בקופסת השמות, עקב רישום כפול של אחד מן השמות, ואותו בעל שם כפול לא היה זוכה בהגרלה למרות סיכויי זכיייתו הגבוהים משל חבריו, גם אז יהיו רשאים יתר בני החבורה לדרוש את ביטול ההגרלה, שכן, גורל שאינו נערך כהוגן, כלל אינו גורל. **חידוש זה של בעל ה"חוות יאיר"** לפיו, גם אדם בעל פתק כפול רשאי לבטל את תוצאות ההגרלה, זכה גם להסבר מפליא בפשטותו מהמהרי"ל דיסקין זצ"ל בחידושו על התורה (פרשת מקץ), שם מובאים בשמו הדברים הבאים: אותו אדם, אשר שני פתקים הנושאים את שמו הונחו בקופת ההגרלות, יכול לטעון, כי שילם עבור ההשתתפות בהגרלה על דעת שיוכל לזכות בה. אולם, מאחר שאף אם שמו היה עולה בגורל הוא לא היה זוכה בו, שהרי יתר המשתתפים בהגרלה זכאים לדרוש את ביטולה מפני שסיכוייו של הלה היו גדולים מסיכוייהם, אם כן, הרי הוא כמי שלא השתתף בהגרלה.

למעלה מכך, הוסיף המהרי"ל דיסקין בגאונותו, אותו אדם אף יכול לטעון כך: יתכן, כי מן השמים היו מזכים אותי בגורל זה. אלא מאי, גלוי וידוע במרומים, כי אפילו אם אעלה בגורל - לא תזכוני, מפני פתקאותי הכפולות, ומפני סיבה זו לא עליתי בגורל, ולכן הוא רשאי לדרוש את ביטולו המוחלט.

דף קז/ב אדאכלת כפנייתא בבבל תרגימנא מסיפא

לשונות וכינויים חריפים של גדולי ישראל

גמרתנו מספרת, שרבי יוחנן קנטר את רבי חייא בר אבא תלמידו על שאלתו, ואמר לו: "אדאכלת כפנייתא בבבל תרגימנא מסיפא", היינו: בזמן שהתענגת על אכילת תמרים בבבל, ולא היית עוסק בתורה (כפי הרשב"ם ד"ה "אדאכלת"), אנו בארץ ישראל הסברנו את המשנה כך שלא יקשה עליה. לשון זו של קנטור מצטרפת ללשונות חריפים דומים המופיעים בש"ס במשא ומתן בין האמוראים.

מאחר ש"דברי חכמים בנחת נשמעים", ואמרו "יהי כבוד חברך חביב עליך כשלך" כיצד זה אנו מוצאים לשונות של קנטור בדברי חז"ל? כמענה פורש ה"חוות יאיר" (שו"ת סי' קנ"ב) תשובה מקיפה מאוד, בה הוא מפרש כל מטבע לשון מסוג זה, שנמצא בש"ס. תשובתו זו חשובה היא מאוד, בפרט בשל היקפה הגדול. אף ה"חפץ חיים" זצ"ל, בסוף הפתיחה לספרו, אחר שטרח להוכיח כמה איסורים נכללים בלשון הרע ובאונאת דברים, עומד על לשונות קנטור אלו וכותב: "גם על זה פקחתי עיני המשך בעמוד הבא

המשך מעמוד קודם
במכתב. "נכנס המארח ועמו האורח והתיישבו לצד הלומדים. הוא, האורח, הקשיב בשקט, מרוכז לכל מילה היוצאת מפיו של מגיד השיעור".
"נחמד", ענה האורח לשאלת המארח על הרגשתו לאחר השיעור, בעת שהשניים צעדו כתף לצד כתף לעבר הסוכה. למחרת, בשעות אחר הצהריים, שבו והתאספו לומדי שיעור הדף היומי בבית הכנסת, והנה, מול עיניו הנדהמות של ה"מארח" נפתחה הדלת לרווחה ומידענו אשר עשה את דרכו מגבתיים, פנה במהירות אל מקומו שם ישב ביום הקודם, ועשה את אוזנו כאפרכסת.

כיום, ה"אורח מגבתיים" הוא יהודי שומר תורה ומצוות המדקדק במצווה קלה כבחמורה. "אני רוצה לומר לכם", הוא אומר לכל המעוניין לשמוע את דבריו, "אתם, לומדי הדף היומי, הצלחתם אותי, הן בזכות הקביעות אשר אתם מתמידים בה, שאילולי כן, לא היה מארח נוסף וטש את הסוכה ואף לשיעורו, והן בזכות לימוד הגמרא הקדושה ששמעתי בשיעור הדף היומי, ה"מארח שבתורה החזירני למוטב".

אין צורך להכביר במלים אחר מעשה רב לקח זה. די אם נציין את דברי המאירי (קידושין לב), "כל ששוקד על דרכי התורה אפילו היו בידו עבירות... התורה מגינה עליו שאי אפשר שלא תדריכהו תורתו לשוב מהן!"

כל שנתור לנו, הוא להודות לרב אבר פנוש שליט"א, על טרחתו ומאמציו להביא סיפור נפלא זה לפרסום, כדי לזכות את הרבים, ובהזדמנות זו גם נציין את כתובתנו לכל מי שבידו מעשה מעניין, עובדה מרתקת, או סיפור מפליא אשר ניתן ללמוד ממנו לקח ומוסר, וברצונו לזכות את הרבים: **"מאורות הדף היומי"**, תד. 471 בני ברק, עבוד מחלקת עריכה. פקס: 03-5706793

בברכת התורה העורך

פנינים

דף צחא האי מאן דהיר אפילו אינשי ביתה לא מיקבל

גאווה של חמורים

על דמיונותיהם של בעלי הגאווה, המשיל בעל ה"יב איש חי" את המשל הבא: מעשה בחמור שבעלו הטעינו בפרחי נוי, ורדים ושושנים. בעת שעבר ברחוב העיר נאספו בני אדם סביבו, כדי להתבשם מניחוחות משאו. בשובו אל אחיו החמורים, התרברב בפניהם - "כל בני האדם חפצים בקרבתו"...

למחצית הוטען החמור באשפה מדיפת צחנה, ובעברו ברחוב העיר נסוגו ממנו הכל.

שב החמור אל רעיו ושח להם - "היום כבר נפל פחדי על בני האדם"...

כך גם הכבוד המוענק לבעלי הממון ולבעלי השררה, ניתן להם בגין ממוןם ותפקידם בלבד. הם, אינם אלא חמורים פשוטים... (משל ומשול, משל סי).

דף צחא כל המתגאה

גאווה ברגעים האחרונים

פגם יעב הגה"ק רבי זאב מסטריקוב זצ"ל ליד זקן קוצקאי, שהגיעה שעתו להיפטר מן העולם. בעת הנסיסה הרכין הרבי את ראשו לעבר הזקן ושאלו: האם בשעה זו יש בדך עדיין יצר הרע? ענה הזקן הפיקח בשארית כוחותיו:

"אכן כן. היצר הרע משדלני עתה לומר "שמע ישראל" בדביקות כזו, שיחללו אותי הכל לאחר פטירתי ויאמרו: נשמות של פלוגי יצאה בדביקות ובטהרה בדיוק ב"אחד"..." ("אוצר חיים" פרשת נח).

דף קב/ב בית כור עפר אני מוכר לך

מה ענין מכירת בית כור לשבת חנוכה?

פיוט קדום לשבת חנוכה, שמקורו אינו ברור, מופיע בספרים ומושר במספר קהילות. שמו של הזמר "אכלו משמנים", ותוכנו - סעודות ומאכלים, שתית יין ואכילת בשר בשבת חנוכה. הפזמון החוזר בסוף כל בית הוא:

האי, האי, בית כור, תתקפור, תתקפור, תתקפור כור לצרך שפת ורחוקה.

בשוי"ת מהרי"י מברונא (סי' קל"ז) לתלמיד התרומות הדשן) כתב, שלא מפי תלמיד חכם יצא המושך בעמוד הבא

המשך מעמוד קודם

פיוט זה, שכן, הסעודות בחנוכה אינן סעודות מצוה. אחרים הפליגו עוד וכתבו כי ריקנים ופוחזים חברו פזמון זה, ותוכנו מעיד עליו ("אורחות חיים" סי' תר"ע סעי' ח'). לעומת זאת היו אדמו"רים ששרו פיוט זה בשולחנותיהם בשבת חנוכה, וביניהם הגה"ק רבי פנחס מקורץ ז"ע. היו אף שייחסוהו לאבן עזרא, על סמך האקרוסטיכון "אברהם", ויישבו את התלוות על תוכנו של השיר.

יש משערים ש"בית כור" הנזכר כאן מהווה משחק מילים: חצר לגידול עופות ולפיטום נקרא במערב אירופה "באס-קור". היינו, תמכור בית כור, שדווקא, ותשכור בהם "באס-קור" לשבת חנוכה...

דף קז/ב אף כאן בגורל

העולה בגורל יעלה לתורה

באחת הקהילות בארץ תקנו כי למען הסדר הטוב יש להודיע על עליה לתורה של שבת בר מצווה, שנה טרם המאורע. ביום בהיר אחד ניגש יהודי אל הגבאי והודיע לו כי בנו עומד להכנס לעול תורה ומצוות, ובשבת הקרובה הוא מתעתד לעלות לתורה, ואף בהזמנות אשר שלחו לכל קרוביהם וידידיהם, צוין הדבר...

הגבאי סירב בתוקף להענות לבקשתו. "ישבת זו שמורה לילד אחר, אשר אביו שמר על תקנות הקהילה והודיע לי על כך כבר לפני שנה".

השאלה התגלגלה אל הגר"ש אלישיב שליט"א, אשר הורה, כי הן אינו צריך לסבול בגין התנהגותו הרשלנית של אביו. יש, איפוא, כך הורה, לערוך גורל בין הילדים ("טובך יבעור" ח"ב עמ' ס"ח).

דף קז/ב אמר רב אשי טעמא דאחרים לא ידעינן הלכתא עבדינן כוותיהו

אי אפשר להסתפק בהבטחה שיש תירוצ

שח פנחס הגר"מ שך זצ"ל לתלמידיו: למדתי בספר "חידושי רבנו חיים הלוי" והתקשיתי מגמרא מפורשת על דבריו בביאור רמב"ם מסוים. קמתי ועליתי אל בנו, הגר"י מבריסק זצ"ל, ושאלתי על כך. הגר"י עיין היטב בגמרא, בדק שוב את דברי אביו, ואמר: איני יודע תשובה לקושייתך על דברי אבא. אבל זאת אוכל לומר לך, זכורני כי בעת כותבו את דבריו שנתקשתי בהם - היתה פתוחה לפניו גמרא זו ממש, כך שודאי היתה לו תשובה על שאלה זו...

סיים הגר"מ שך זצ"ל: ואני אומר לכם, הקושיה קשה ותירוץ אינני יודע. אי לכך אני מפרש אחרת את הרמב"ם...

דף קח/א יש נוחלין

נכד - אחיין?

לומדי הדף היומי עם פירוש הרשב"ם, ודאי תמהו מיד בתחילת הפרק על דברי הרשב"ם (בד"ה "יולא מנוחלין"), המכנה אחיין בתואר נכד! אין זו טעות דפוס, כי הרשב"ם חוזר על כך, גם בהמשך פרקנו (קד"ב ד"ה "האשה"). חיפוש במפרשים מעלה חרס. אמנם הרשב"ש עומד על כך, אך נראה למצוא הסבר לדברי הרשב"ם. ואילו המהרש"ב בהגהותיו, מנסה לבאר בדוחק את כוונת הרשב"ם כאן, ולמחוק ולהגיה את דבריו.

תלמיד חכם מוסמך מסר לנו, כי אין צורך למחוק או להגיה את דבריו. תופעה נפוצה היא בספרי הראשונים, חכמי צרפת, לקרוא לאחיין בשם נכד. כך למשל אנו מוצאים בתשובות הרא"ש תשובות הממונות ל**יבדק**, ידידי וחמות עליהם **"ידדך"** אשר ב"ר יחיאל" (ראה, למשל, כלל י"ב סי' ג', צ"ח-א-ה ועוד), וכך הוא הדבר במקורות נוספים. יש אומרים כי הסיבה לדבר, שבשפות לטיניות שונות, וביניהן הצרפתית, היה קיים כינוי משותף לנכד ולאחיין.

דף קח/א דאתחיל בפרענותא לא מתחלינן

שיעור בהלכות נישואין

"אין האשה מתגרשת אלא בכתב... הוא הנקרא גט". במשפט זה פותח הרמב"ם את הלכות גירושין. הדבר מובא (שו"ת רדב"ז מכת"י סי' א'), כי לא לחינם הרמב"ם כתב בלשון זו, שכן, מביאר בסוגיותיו שאין לפתוח נושא דבר פורענות. לפיכך, לא כתב הרמב"ם "האשה מתגרשת בגט", אלא, "**אין** האשה מתגרשת אלא..."

והעתקתי מחמת זה תשובת "חוות יאיר" בסוף הספר". ואכן, גם זה שהספר שו"ת "חוות יאיר" אינו ברשותו, יוכל למצוא את התשובה הנ"ל, אם כי בקיצורים רבים, בסוף הספר "חפץ חיים".

בעל ה"חוות יאיר" מקדים ואומר, כי אף שתלמידי החכמים שבבבל נקראו "חובלים", לא היה זה מפני "הריקודים והצעקות גדולות ומרות והכאת כף אל כף" או "מצד הקנטורים וזלזולים חלילה!". לאחר שהוא מאריך בענין, הוא נפנה לפרש את לשונות הגמרא בזה אחר זה, וביניהם את המשפט "אדאכלת כפנייתא בבבל תרגימנא מסיפא".

'כפנייתא', הוא מפרש, (על פי פירוש הרע"ב בסופ"א בערלה), הם תמרים שעדיין לא הבשילו כל צרכם. בבל נשתבחה מאוד בתמריה. [בפסחים פח"א נאמר, כי הקב"ה ביכר להגלות את עם ישראל לבבל, כדי שיאכלו תמרים ויוכלו לעסוק בתורה! ראה גליוני הש"ס כאן]. רבי יוחנן הוכיח את תלמידו רבי חייא בר אבא, שכשם שאין אוכלים את הכפניות אלא ממתניים עד לגמר הבשלתם, שאז הם מעולים לאדם, כך לא היה לך להקשות מן הרישא, אלא להמתין לסיפא ולהיווכח כיצד הבסיס לקושייתך נעלם ואיננו. [תלמיד חכם מבאי בית מדרשו האיר את עיניו, כי פירוש הרע"ב תואם את גירסת רבינו חננאל בסוגייתנו, שאינו גורס "כפנייתא" אלא "בפגתא" מלשון פגי תאנים, היינו: בוסר].

לשונות חריפים מופיעים גם בהשגות הראב"ד על הרמב"ם. אחד מרבני בית מדרשו שמע מהגר"מ פיינשטיין שליט"א בשם הגר"ח מבריסק זצ"ל, כי כאשר הראב"ד סבר שדברי הרמב"ם משוללי בסיס, הוא השתמש בסגנון חריף, כדי להעמיד את הלומד על דעתו. לעומת זאת, במקומות רבים מאד הראב"ד לא הגיב בחריפות על דברי הרמב"ם, אף על פי שהוא חולק עליו. לדוגמא: כאשר הראב"ד חולק על שיטת הרמב"ם לגבי גורל [יובא בהרחבה בע"ה בעוד שבועיים], הוא כותב (רמב"ם הל' שנים פ"ב הל' י"א): "לא נתחוויר דבריו". לפי חריפות ההשגה כך גם מידת ההתנגדות של הראב"ד לדברי הרמב"ם, ואין כוונתו חלילה לשם קנטור.

דף קח/א יש נוחלין ומנחילין

מצות הירושה - מהי?

פרק יש נוחלין, אותו נתחיל ללמוד בעזרת ה' ביום שבת קודש, עוסק במצוות הירושה וסעיפיה. הירושה נמנית על ידי הראשונים כמצוות **עשה** בין תרי"ג מצוות (ברמב"ם מצווה רמ"ח), והדבר מעורר תמיהה, מהי המצווה? הלא הירושה עוברת מן המת ליורשיו מאליה, ירצו או לא ירצו. האם אדם חייב להשאיר נכסים אחריו כדי שאי מי ירשנו, או שמא הוא חייב למות... מהי אם כן הפעולה הנדרשת לקיום מצוות עשה זו.

"החינוך" (מצווה ת') מבאר בדעת הרמב"ם כי מצוות עשה זו נועדה לבית הדין, שעליו לדון את משפטי הירושה המובאים לפניו לפי דיני התורה.

לעומת זאת, בעל ה"מנחת חינוך" (מצווה שס"ד) מבאר בדעת הרמב"ם (על פי דבריו בספר המצוות, מצוות עשה צ"ח), כי יש להבין ולהפנים, שאכן לא כל מצוות עשה היא **ציווי לעשות פעולה מסוימת**, ציווי מעשי, אלא המציאות ההלכתית שנכסי המת עוברים ליורשיו נמנית אף היא על תרי"ג המצוות, אף שאין בה פעולה מעשית.

דוגמא נוספת לכך היא מצוות הטומאה, הקובעת את מצב הדברים בלבד, ולפיה, במצב מסוים האדם טמא, ובמצב אחר הוא טהור. אמור מעתה, רמ"ח מצוות "עשה" אינן בהכרח מאתיים וארבעים ושמונה "פעולות", אלא הן עשויות להיות רמ"ח עניינים, פרשיות ודינים [אשר להן השלכות על מעשי האדם אף שאין בהן ציווי לעשות מעשה מסוים], ומהן, ברובן המכריע והמוחלט, כמובן, מצווה על ביצוע מעשה כל שהוא [ע"ע ספר החינוך פרשת פנחס, מצוה ת', שלדעתו יש גם ציווי מעשי על המוריש].

דף קח/א יש נוחלין

ירושה - העברת הבעלות על ממון הירושה כיצד?

תהליך העברת הממון בירושה מן המוריש אל יורשיו, אין לו אח ורע בכל צורות העברות הממון האחרות. האחרונים (ע"י ח"י הגר"י ב"ב קכ"ב, ועיי' "נתיבות המשפט" סי' רע"ו ס"ק ד' ובשו"ת "מנחת חיים" ח"ב חו"מ סי' מ"א) מבארים, כי הירושה אינה תהליך ממוני רגיל, ככל העברת בעלות על נכס מסוים מאדם למשנהו, אלא, שבמותו של האב נכנס בנו תחתיו, וממלא את מקומו, ולפיכך, הוא גם הופך לבעלים על כל נכסי אביו, שהרי הוא עומד במקומו. היינו, בדרך כלל הממון עובר לבעלים אחר ואילו בירושה הבעלים הם שמתחלפים, הוא, הממון, נותר על כנו.

לצורת העברת ממון זו השלכה גורפת על סוגי הנכסים הנכללים בירושה. שהרי, אדם אינו יכול לעשות פעולת קניין בחפץ הגזול מבעליו ואינו ברשותו. אולם, הן יורש מאביו, גם חפצים שנגזלו ממנו ואינם ברשותו, שהרי אין מעבירים חפצים אלו מבעלות האב לבעלות הבן, אלא הבן ממלא את מקום אביו. כשם שאביו נותר בעלים על חפצים שנגזלו ממנו, ממלא הבן את מקומו ויורש אותם.

המקום קרן צדקה, בנו יורש את זכותו להחליט על חלוקת הכספים? אחת ההשלכות המעשיות ביותר להלכה זו, באה לידי ביטוי כאשר אדם הפריש ממון רב לצדקה אך הלך לעולמו לפני שהספיק לחלקו לעניים. אדם זה, כל עוד הממון בידו, הוא היה זכאי להחליט כיצד לחלק את כספי הצדקה, ולא היתה רשות לעניים

לחטוף ממנו כספים אלו, אף שכספי צדקה הם, שכן, **זכות ההחלטה** למי יועבר הממון, היתה נתונה בידיו בלבד (רמ"א י"ד סי' רנ"ז סעי' י'). ברם, יש לברר, אם יורשיו של בעל קרן הצדקה יורשים ממנו את זכות ההחלטה למי לחלק את הכסף (המוגדרת בתלמוד - "טובת הנאה").

נושא זה אינו פשוט כל עיקר. שכן, גם בעליה המנוח של קרן הצדקה לא יכול היה למכור זכות זו לאחרים, שהרי זכות זו היא "דבר שאין בו ממש" אשר לא ניתן להעביר את הבעלות עליו, כפי שרב האי גאון (ספר המקח שער ב') מגדיר זאת בפשטות, שקניין יכול לחול אך ורק על חפץ הדומה לגוף האדם, שיש בו אורך ורוחב ועומק. היינו: כל חפץ ממשי ניתן למכירה, אך זכות, כגון זו של חלוקת הממון לצדקה, אינה ניתנת למכירה או להעברה. עתה, מתעצמת השאלה, האם הבנים יורשים מאביהם את זכות ההחלטה, אשר אינה ניתנת למכירה?

לדעת הש"ך (ח"מ סי' רע"ז סי"ק ה') ובעל "נתיבות המשפט" (שם סי"ק ד'), אחר שנכחנו שהבן היורש את אביו **נכנס במקומו**, הרי שהוא גם יורש מאביו זכות זו. שכן, דווקא למכור דבר שאין בו ממש אי אפשר משום שאין את מה להעביר. אך ירושה היא החלפת בעלים ואין כל מניעה שהבן היושב על מקום האב, גם ימלא את מקומו בזכות החלטה זו. אמנם, לדעת ה"קצות החושן" (שם), אין כל אפשרות לרשת את זכות ההחלטה על חלוקת כספי הצדקה נע"י, משום שלדעתו אין זכות זו מוגדרת כלל כזכות ממונית ע"ע ספר "טבעת החושן" שם. ועיי' ב"ביאור הגר"א" סי"ק כ"ג שהיא זכות ממון קלושה שאינה עוברת בירושה).

דף קח/א והאשה את בעלה... מנחילין ולא נוחלין.
איך יורשים חשבון בנק מלא וגדוש

שאלה מרתקת עלתה על שולחנו של הגאון רבי חיים עוזר גראדזינסקי זצ"ל, רבה של וילנא. יהודי שבק חיים לכל חי, והותיר אחריו את אלמנתו ומספר קרובים. הונו הרב היה מופקד בבנק, ולפי ההלכה, קרוביו הם יורשי ממון, מלבד הממון אשר מגיע לה בכתובתה. אפס, נהלי הבנק וחוקות הגויים קבעו, כי האשה היא היורשת את נכסי בעלה, והקרובים נותרו משוללי זכות גישה לכספים המופקדים בבנק. בתוך כך, מנהל סניף הבנק שלח את הסכום הגדול לאלמנה והיא, אשה יראת שמים, פנתה אל הגר"ש היימן, (למים ראש ישיבת "תורה דעת" בארה"ב) ובקשה לדעת אם לפי ההלכה עליה להעביר את הסכום העצום לידי היורשים, או שמא רשאית היא להותירו בידה.

נערוך נא אתנחתא קטנה, ונשאל את עצמנו: מה לדעתנו יהיה פסק ההלכה? לכאורה, אין ספק בדבר, עליה להעביר את הממון לידי היורשים. אולם, מפתיע יהיה לגלות, כי טעות גמורה היא זו, הנובעת מהשפה הלשונית, לפיה אנו רגילים לכוונת נתינת כסף בבנק בשם "הפקדה" ולכסף הרשום בחשבון הבנק - "פיקדון". הפקדתי 'משכתי את ההפקדה', 'פיקדון שקלתי', 'יש לי כסף בבנק', כל אלו מטבעות לשון שגורות, אך משובשות.

"פיקדון" בשפת המשנה, הגמרא וההלכה, הוא כל דבר הניתן לאחר **לשמירה**, או לשימוש בו ללא החלפתו או כילוי, כגון, השאלה. כסף הניתן לפקיד הבנק אינו "מופקד" בו ואינו "פקדון", אלא "מלווה". הכסף שהונח על ידי אדם בבנק אינו נשמר שם אלא ערכו נזקף לזכותו.

דברים פשוטים אלו מכריחים את המסקנה הבאה: הנפטר העביר כסף לבנק והבנק חייב מדין תורה להעבירו לבנים. הבנק לא עשה כן אלא העבירו לידי האלמנה. האם הכסף שהגיע לידיה הוא "כספו של המת"? לא! הכסף הוא כספו של הבנק שבטעות הגיע לאלמנה. אין לאלמנה שום משא ומתן עם היורשים. [גם מחמת גרמא אינה חייבת משום שליוורשים האמיתיים לא היתה שום אפשרות לקבל את כספם על פי חוקי המדינה]. את הדברים המופלאים בפשטותם שלח הגר"ש היימן אל הגר"ח"ע גרודזינסקי זצ"ל לויילנא שהשיבו כי אף לו היה הדבר פשוט משכבר הימים (חדושי רבי שלמה, כתבים ותשובות, סי' ח').

נקודות הפצה בחו"ל
אנגליה: לונדון: הר"ר יחזקאל אברון 020-84551977
מנצ'סטר הר"ר שמואל קאהן 07976402928
בלגיה: הר"ר יעקב סנדורביץ 0475-263759
צרפת: הר"ר יהודה בוכינגר 333-88140301
ארה"ב ניו ג'רסי: משפ' פרי 201-871-5850
לוס אנג'לס: הר"ר שמואל לוינגר 818-5098880
מונטריאל: הר"ר שמואל צבי לקס 514-2744160
שווייץ הר"ר רפאל מוסבכר 014620030
בארצות הברית ניתן לקבל את הגיליון
"מאורות הדף היומי" בעברית או באנגלית
מידי שבוע-בדואר לפרטים בטל. 718-253-6218

כתובת המערכת
רחוב חתם סופר 3 בני ברק ת.ד. 471
טל. 03-5780243 פקס. 03-6160657
מחלקת מנויים
המעוניינים להצטרף למנויי "מאורות הדף היומי" בעברית או באנגלית
בדואר: נא לפנות לטל. 03-616-06-57
בדואר אלקטרוני: נא לפנות
dafyomi@hadaf-hayomi.com
פקס: נא לפנות לפקס 03-574-82-72

עונג שב תן פרשת מט"ו

- איש כי ידור נדר" (לג/)
- איש עסקים שבקש לבדוק נאמנותו של עוזרו שאלתם של יהודי ברלין (לג/)
- ביטול חרמות ונידויים של הקהל שבוטע רואה החשבון (לג/)
- תוקפה ההלכתי של התחייבות פוליטית ויישבתם בה" (לג/)
- ביקור בארץ ישראל, מצוה? (לג/)
- יומצרים מקברים" (לג/)
- קבורה בבית קברות נכרי, או שריפת הגופה? יורה יהיה לכס בגבול" (לד/)
- בניית מרינה-הרחבת גבולות הארץ? על נושאים אלו ועוד רבים אחרים תוכל לקרוא בספרי "מאורות הדף היומי" - ד' חלקים עם מפתחות לפרשת השבוע ניתן להשיג בחנויות הספרים להזמנות חייג:

03-61-60-657

לעילוי נשמת הרה"ח ר' ישעיהו בונם קוסטליץ ז"ל
בי"ר אהרן ז"ל
נלב"ע כ"ד תמוז תשנ"ט
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצח ע"י המשפחה שיחיו

לע"נ ר' **אלעזר בצלאל יוסף** בן אדמו"ר נתן דוד מפרצבא נלב"ע י"ז תמוז תשס"א ואשתו **בלה** איטה בת ר' בן ציון טיי"ר תמוז תשנ"ט
ר' **משה אליה** ז"ל בן ר' שמואל דוד י"ב כסלו תש"ס ואשתו **שרה מרים** בת ר' נח י"ז תמוז תשנ"ו
ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י ידידו הר"ר **דוד רבינוביץ** ומשפ' שיחיו

לע"נ הרה"ח ר' **אשר זלצמן** ז"ל
בי"ר דוד זעליג נלב"ע כ"א תמוז תשנ"ד
ת.נ.צ.ב.ה. הונצח ע"י המשפחה

לע"נ מרת **לאה אידל** ע"ה
בי"ר משה אריה ז"ל נלב"ע כ"ג תמוז תשנ"ו
ת.נ.צ.ב.ה. הונצח ע"י המשפחה

לע"נ הר"ר **עזריאל הלוי גולדברג** ז"ל
בי"ר צבי הירש ז"ל נלב"ע כ"ג תמוז תשנ"ו
ת.נ.צ.ב.ה. הונצח ע"י בנו ידידו הר"ר **צבי הירש גולדברג** ומשפ' שיחיו-ירושלים

לעילוי נשמת הר"ר **ראובן גומבו** ז"ל
בי"ר צבי ז"ל וזוג' מרת **פראדל גיטל** ע"ה
בי"ר שמואל ז"ל **ת.נ.צ.ב.ה.**

הנידונים ההלכתיים המובאים בעלון, נועדו לעורר את לב המעיין, ואין לסמוך עליהם כפסק הלכה

"מאורות הדף היומי"

בית המדרש למגיד שיעור דף היומי, סוכטשוב
בשורה לתושבי תל אביב
הננו שמחים להודיע כי זכינו ב"ה לייסד

שיעור חדש בדף היומי

השיעור יתקיים מידי יום

בשעה 9.00 - 8.10 בבוקר

לתלמידי בית הספר צייטלין

ע"י הרב כהנא שליט"א מרבני בית מדרשו

לעילוי נשמת

הרה"ח ר'

חיים אריה

הנדלר ז"ל

בי"ר משה יוסף ז"ל

נלב"ע כ' תמוז תשכ"ו

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י ידידו

הר"ר **אברהם הנדלר** ומשפ' שיחיו גבעתיים